

Του π. Ηρακλή Αθ. Φίλιου*

Το γεγονός της ενανθρώ πισης του Θεού αποτελεί μέγιστη ευεργεσία για τον ανθρώ πινο γένος.Ένας άνθρωπος απο-στατεί, διακόπτει την κοινωνία, ...

έρχεται σε ρήξη με τον Θεό και επιλέγει τις συνέπειες που του είχαν, ήδη, προαναγγελθεί από τον Θεό. Αυτό το υπαρξιακό λάθος, αυτή η προσωπική αστοχία του ανθρώ που, δεν έμεινε στάσιμη αλλά διορθώ θηκε. Κι αυτό είναι απίστευτα καταπληκτική είδηση.
Το ζήτημα της πτώ σης είναι ένα ζήτημα, που προσεκτικά οφείλουμε να προσεγγίσουμε. Και η προσέγγιση αυτή, είμαι σίγουρος πως θα απομυθοποιήσει τον τιμωρό Θεό και την φύση της πτώ σης του ανθρώ που, η οποία στη Δύση γέμισε τον άνθρωπο με τύψεις και ενοχές. Ο άνθρωπος δημιουργήθηκε, κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση Θεού (Γεν. 1, 26). Ως προς το κατ' εικόν, υπάρχουν διάφορες ερμηνείες και φαίνεται οι Πατέρες να μην συμφωνούν μεταξύ τους. Ο Ιωάννης Δαμασκηνός, που προβαίνει σε μία συγκεφαλαίωση της πατερικής διδασκαλίας, θα σημειώ σει πως το κατ' εικόνα δηλώ νει το αυτεξούσιο, δηλαδή, την ελευθερία. Και φυσικά, ο όρος εικόνα, δεν σημαίνει ότι μοιάζουμε τον Θεό στη μορφή, καθώ ς «οὐκ ἔχομεν τό κατ' εἰκόνα ἐν μορφῇ σώ ματος» κατά Γρηγόριο Νύσσης. Ο άνθρωπος, λοιπόν, είχε κοινωνία με τον Θεό, αφού ανέφερε σ' Εκείνον την ελευθερία του. Αυτό υπήρξε

μεγάλη τιμή για τον άνθρωπο, ο οποίος, όπως θα γράψει ο Νύσσης, δημιουργήθηκε ως σκεύος βασιλείας, στην ψυχή και στο σώ μα. Μάλιστα, ο Μάξιμος Ομολογητής λέει για τον άνθρωπο πως «ἐκ τοῦ Θεοῦ τό Θεός εἶναι λαμβάνων», ότι δηλαδή λαμβάνει το «είναι» του από τον Θεό.

Κάποια στιγμή, όμως, ο άνθρωπος αποφάσισε να στρέψει την ελευθερία του εκτός της σχέσης με τον Θεό και να γίνει εγωπαθής. Αυτό, φυσικά, αφορούσε την κίνηση της ψυχής, που είναι τα πάθη. Ο άνθρωπος άλλαξε. Η αλλαγή δε αυτή, ήταν «αλλαγή του τρόπου υπάρξεως του ανθρώ που, του τρόπου με τον οποίο ίσταται έναντι των άλλων όντων, αλλά και έναντι του όντως, του Θεού», καταπώ ς σημειώ νει ο καθηγητής θεολογίας και φιλοσοφίας Ιωάννης Πλεξίδας.

Ο άνθρωπος έπεσε. Τί γεγονός ήταν η πτώ ση; Τί σήμαινε; Είναι αλήθεια πως η δυτική θεολογία, ερμήνευσε διαφορετικά την πτώ ση, απ' ότι οι Πατέρες της Εκκλησίας. Εν γένει, στη Δύση, η πτώ ση, η αμαρτία, ενοχοποιήθηκαν. Και μαζί μ' αυτές και η φύση του ανθρώ που. Ο Άνσλεμος Καντερβουρίας, ο Λούθηρος και ο Αυγουστίνος κάνουν λόγο για πτώ ση και διάβρωση της ανθρώ πινης φύσης. Στον αντίποδα, ο Μάξιμος Ομολογητής θα πει πως η προαίρεση είναι που εκπίπτει και όχι η φύση του ανθρώ που. Έτσι, για τους Πατέρες η πτώ ση αποτελούσε προϊόν προαιρέσεως του ανθρωπίνου προσώ που. Γι' αυτό, ο Ιωάννης Δαμασκηνός, γράφει πως ο άνθρωπος δεν είχε την αμαρτία στη φύση του, αλλά στην προαίρεση του. Κι αφού στη Δύση η πτώ ση ερμηνεύθηκε με όρους δικαίου, για την ορθόδοξη Ανατολή και δια στόματος των Κυρίλλου Αλεξανδρέως και Μαξίμου Ομολογητού, η πτώ ση είναι η απώ λεια του κάλλους.

Αφού, λοιπόν, συνέβη η πτώ ση του ανθρώ που, μένει να δούμε την πορεία του κατ' εικόνα. Χάθηκε; Καταστράφηκε; Αλλοιώ θηκε; Τί έπαθε; Για την ανθρωπολογία της Δύσης, το κατ' εικόνα καταστράφηκε. Ο Λούθηρος θα πει πως ο άνθρωπος με την πτώ ση έγινε «εικόνα διαβόλου» και η βούληση του, πλέον, είναι ανελεύθερη. Όλα για τον Λούθηρο είναι διεφθαρμένα μετά την πτώ ση. Αυτά, οδήγησαν στην πλήρη ενοχοποίηση του προσώ που, της φύσης, της ανθρώ πινης ουσίας, κάτι που, φυσικά, δεν συναντάμε στους Πατέρες. Οι Πατέρες δεν κάνουν λόγο για καταστροφή του κατ' εικόνα αλλά για αμαύρωση. Με απλά λόγια, ξεθώ ριασε, και αυτή την επάνοδο στην αρχική ομορφιά, στα αρχικά χρώ ματα, έρχεται και το πραγματοποιεί ο ενανθρωπήσας Θεός.

Πώ ς κινήθηκε η Δύση στο θέμα της πτώ σης; Ας δούμε τι γράφει ο Άνσελμος στο Cur Deus Homo: «Η ενοχή ήταν τόσο μεγάλη, ώ στε, κανείς άλλος δεν όφειλε να την εξοφλήσει παρά μόνον ο άνθρωπος, κανείς δεν ήταν ικανός να την εξοφλήσει παρά μόνον ο Θεός. Θεός και άνθρωπος έπρεπε να είναι ένα και το αυτό... εκείνος, που κατά φύση ήταν ένοχος να πληρώ σει αλλά δεν μπορούσε, θα βρισκόταν σ' ένα πρόσωπο, που θα ήταν ικανό γι' αυτό». Μεγάλη η προσβολή που δέχτηκε ο Θεός από τον άνθρωπο; Άρα κάποιος τόσο μεγάλος έπρεπε να πληρώ σει γι' αυτό. Κι Αυτός δεν ήταν άλλος από τον Θεάνθρωπο. Η Δύση αναφέρεται στην προσβολή του Θεού και στην αποκατάσταση που έπρεπε να γίνει. Όχι, βέβαια, για τη σωτηρία του ανθρώ που, αλλά για να αποκατασταθεί η τάξη των πραγμάτων, να αποδοθεί δικαιοσύνη.

Η έννοια της δικαιοσύνης, νοείται κι εκείνη διαφορετικά στη Δύση και στην Ανατολή. Ο Άνσελμος θα μιλήσει για την ικανοποίηση της θείας δικαιοσύνης, ερμηνεύοντας την με δικαιικούς όρους. Αυτή η δικαιοσύνη έρχεται μέσα από την

τιμωρία, την απονομή δικαιοσύνης που θα αποκαταστήσει την προσβολή που δέχτηκε ο Θεός. Προσέξτε. Δεν ενδιαφέρεται ο Άνσελμος, ο Λούθηρος και οι άλλοι δυτικοί για τη σωτηρία του ανθρώ που, καθώ ς για εκείνους η πτώ ση είναι ένα θέμα ηθικό και όχι οντολογικό, όπως το βλέπουν οι Πατέρες. Τί λέει ο Αυγουστίνος; «Ο διάβολος δεν κατατροπώ θηκε με τη δύναμη του Θεού, αλλά με τη δικαιοσύνη». Ο Νύσσης αναφέρεται στην δικαιοσύνη του Θεού ως άκρως αντι –ηθικιστικής ενέργειας. Έτσι, λέγοντας πως ο Χριστός μεταθέτει την οφειλή στον Εαυτό Του για να ελευθερώ σει όσους κρατούνται από την αμαρτία, μας θυμίζει το «κατακρῖναι τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ», της ευχής της αναφοράς του Μ. Βασιλείου.
Οι Πατέρες της Εκκλησίας δεν κολλάνε τον άνθρωπος τον τοίχο. Δεν του δημιουργούν τύψεις, ενοχές και δεν καταδικάζουν την ανθρωπότητα για ένα υπαρξιακό λάθος, που διορθώ θηκε με την ενανθρώ πιση του Θεού Λόγου. Αυτά σημαίνονται από την αντίληψη, την αρχή, δηλαδή, του τρόπου. Ο Νύσσης καλεί την αμαρτία ασθένεια φύσης και ο Νικόλαος Καβάσιλας ως νόσημα της προαίρεσης. Πάντως ως μία μη υγιή κατάσταση. Επομένως, χρειάζεται θεραπεία. Η αμαρτία δεν είναι νομική παράβαση. Έτσι το είδε η Δύση το όλο θέμα ηθικά. Η αμαρτία είναι αστοχία, χωρισμός από τον Θεό, απουσία συνάντησης προσώ πων, διακοπή σχέσης. Δηλαδή, κατάσταση που αλλοιώ νει την οντολογική φύση της λειτουργικότητας που συνέχεια τον Θεό και τον άνθρωπο. Ε, λοιπόν, αυτά ήρθε να τα διορθώ σει ο Χριστός. Εξάλλου, σκεφτείτε. Όσο δύσκολο κι αν φάνταζε για τον άνθρωπο η σωτηρία μετά την πτώ ση, μην ξεχνάμε πως η πρωτοβουλία ανήκει στον Θεό.

* π. Ηρακλής Αθ. Φίλιος (Βαλκανιολόγος, Θεολόγος)

διάκονος Ι. Μ. Σταγώ ν & Μετεώ ρων